

AZERBAYCANDA TURİZM EKONOMİSİNİN İSTATİSTİK VERİLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ[†]

Evaluation of Tourism Economy in Azerbaijan According to Statistical Data

İslam İSLAMZADE**

Semih BÜYÜKİPEKCI***

ÖZ

Turizm Azerbaycan'da son yıllarda hızla gelişen sektörler haline gelmiştir. Azerbaycan yüksek dağları, ovaları, Hazar denizi sahili, tarihi ve kültürel yerleri, nehirleri ile çok büyük turizm potansiyeline sahiptir. Fakat bu potansiyelin doğru bir şekilde kullanılması açısından çok geride kalmaktadır. Günümüzde Azerbaycan'ın turizm endüstrisi, oteller, restoranlar, seyahat işletmeleri gibi altyapı unsurlarının gelişimini teşvik etmektedir. Azerbaycan'da turizmin yerel gelirleri artırmada olumlu bir etkisi vardır. Turizm yeni işler yaratır, turizm hizmetlerinin üretimi ile ilgili tüm endüstrileri geliştirir, turizm merkezlerinde sosyal ve üretim altyapısını geliştirir, yerel nüfusun gelişimini etkinleştirir ve döviz kazancını artırır.

Bu çalışmanın temel amacı, Azerbaycan İstatistik Kurulunun Paylaşmış olduğu veriler ele alınarak 2014-2020 yılları arasında Azerbaycan'da turizm gelirlerinin ülke ekonomisine ne kadar katkı gösterdiğini ortaya çıkarmaktır. Aynı zamanda ülkeye gelen ve ülkeden giden turist sayısı, turizm acenteleri tarafından turistlere satılan turizm paketlerinin değeri, seyahat amaçlarına göre turistlerin sayısı gibi verilerin karşılaştırılması alt amaç olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan'ın Turizmi, Turizm Ekonomisi, Seyahat Acenteleri

ABSTRACT

Tourism has become a rapidly developing sector in Azerbaijan in recent years. Azerbaijan has a great tourism potential with its high mountains, plains, Caspian Sea coast, historical and cultural places and rivers. However, it lags far behind in terms of using this potential correctly. Today, Azerbaijan's tourism industry promotes the development of infrastructure elements such as hotels, restaurants, travel agencies. Tourism in Azerbaijan has a positive effect on increasing local revenues. Tourism creates new jobs, develops all industries related to the production of tourism services, improves social and production infrastructure in tourist centers, activates the development of the local population and increases foreign exchange earnings.

The main purpose of this study is to reveal how much tourism revenues in Azerbaijan contributed to the country's economy between the years 2014-2020 by considering the data shared by the Azerbaijan Statistical Board. At the same time, the comparison of data such as the number of tourists coming to and leaving the country, the value of tourism packages sold to tourists by tourism agencies, and the number of tourists according to travel purposes were examined as sub-objectives.

Keywords: Tourism of Azerbaijan, Tourism Economy, Travel Agencies.

GİRİŞ

Başarılı ülkelerin turizm alanında edindikleri deneyimler, ülkenin hem sosyal hem de ekonomik kalkınmasını hızlandırmak için turizmin büyük önem taşıdığını göstermektedir. Böylece turizm, devlet bütçe gelirlerinin oluşmasında ve dış ticaret dengesinin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda turizmin bir entegrasyon unsuru olarak geliştirilmesi çağımızın gerekli konularından biri

[†]Bu çalışma "Azerbaycan'da Alternatif Turizm Çeşitlerinin Turizm Potansiyeline Ekonomik Etkileri Üzerine Bir Araştırma" adlı Yüksek Lisans Tez'inden türetilmiştir.

**Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Bilim Dalı, islamislamzade1996@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4899-5655>

***Doç.DR. Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, sbipekci@selcuk.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8174-5682>

haline gelmiştir. Bugün, turizm sektörünün gelişmesiyle ilgilenen ülkelerin sayısının artmasıyla, bu yönde yoğun bir rekabet var ve bu da bizi Azerbaycan'da turizmin geliştirilmesini ve bölgesel yönlerinin araştırılmasını bir hedef olarak seçmeye zorlamaktadır.

Günümüzde turizm, insanların yaşamsal ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rola sahiptir. Her yıl milyonlarca insan evlerinden uzak bölgelere, yurtdışına seyahat ederek farklı yerlerde turistik faaliyetler yapmaktadırlar. Genel olarak bu tür gezilerin organizasyonu, gezginlerin memnuniyetini sağlamak için uygun altyapının inşası, turistik ürün ve hizmetlerinin oluşturulması, üretim faaliyetlerinin organizasyonu dâhil olmak üzere bir takım alanların geliştirilmesi birçok ülkenin ekonomisinde önem kapsayan turizm ekonomisinin oluşturulmasına sebep olmaktadır.

1991 yılında bağımsızlığını kazanan Azerbaycan, kendisini tüm dünyaya bağımsız bir devlet olarak ilan etmiş ve benzeri görülmemiş birçok siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde Azerbaycan ekonomisinin gelecekteki gelişimini görmüş ve bu yönde cesur adımlar atarak ekonomiyi istikrarlı bir şekilde yönetecek ve geleceğe taşıyacak önemli kanunları kabul etmiştir. Azerbaycan 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra tüm dünyada kendisini bağımsız bir ülke olarak tanıtmıştır. Bağımsızlığın ilk dönemlerinde Azerbaycan birçok sosyal, siyasi ve askeri zorunluklarla karşı-karşıya kalmıştır. Serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde Azerbaycan ekonomisinin gelecekteki gelişimini görmüş ve bu yönde cesur adımlar atarak, ekonominin ve geleceğinin istikrarlı yönetimini sağlayacak önemli kanunları kabul etmiştir.

2020 yılında insanlığın baş belası haline gelen COVID-19 pandemisi turizm sektörüne milyarlarca dolar zarar vermiştir. COVID-19 pandemi dönemi haricinde 15-20 yılın istatistikleri analiz edildiğinde, en dinamik gelişen sektörlerden biri olan turizm sektörünün ekonomide önemli bir yer tuttuğunu ve en karlı sektörlerden biri olduğu görünmektedir. Pandemi süresince turizmden etkilenen birçok ülke gibi Azerbaycan'da 2020 yılında turizm faaliyetleri neredeyse yok denilecek kadar az olmuştur. Devlet tarafından alınan pandemi kararları, karantinalar, şehirlerarası yolculukların kapanması, kara sınırlarının kapatılması, insanların "Mesajla Dışarı Çıkma" sistem uygulaması ile izin almaları turizm ve seyahatlerin yapılamasını engellemiştir.

Doğal kaynakları, renkli iklimi, zengin tarihi ve kültürel mirası turizmin gelişmesi için ek fırsatlar da yaratmaktadır. Aynı zamanda, ülkede turizmi teşvik etmek için yapılan tutarlı ve amaca yönelik çalışmalar: "2002-2005 Azerbaycan'da Turizm Geliştirme Programı", "Azerbaycan'da 2010-2014 yıllarında Turizmi Geliştirilmesi için Devlet Programı", 2011'in Azerbaycan'da "Turizm Yılı" ilan edilmesi, Uluslararası Turizm Fuarı'nın (AITF) her yıl Bakü'de düzenlenmesi, turizmle ilgili düzenleyici çerçevenin ve yönetim sisteminin iyileştirilmesi vb. kongreler devletin bu alandaki dikkat düzeyinin göstergesidir. Tüm bunlar ülkede turizmin dinamik gelişimi için verimli bir zemin oluşturmuştur (<http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2013/dekabr/340586.htm>).

Bu çalışmada, Azerbaycan İstatistik Kurulu'nun paylaşmış olduğu veriler ele alınarak 2014-2020 yılları arasında Azerbaycan'da turizm gelirlerinin ülke ekonomisine ne kadar katkı gösterdiğini ortaya çıkarmak amaç olarak belirlenmiştir. Alt amaç olarak ise ülkeye gelen ve ülkeden giden turist sayısı, turizm acenteleri tarafından turistlere satılan turizm paketlerinin değeri, seyahat amaçlarına göre turistlerin sayısı gibi verilerin karşılaştırılmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Azerbaycan'da turizmin gelişmesi toplumsal sorunların çözümünde önemli bir rol oynamaktadır. Turizmle bağlantılı olarak yeni faaliyet konuları ortaya çıkmaktadır. Kişi başı düşen milli hasılanın artmasına etki eden gelişmeler sayesinde ülkenin ödemeler dengesini iyileştirecek koşullar ortaya çıkmaktadır. Turizm endüstrisini geliştirme ihtiyacı, eğitim düzeyini yükseltmeyi, nüfusa sağlanan tıbbi hizmetler sistemini iyileştirmeyi, yeni bilgi yayma araçlarının uygulanmasını amaçlamaktadır (Morozov,1998: 89).

Turizm, tarihi ve kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda turizm farklı ülkeler, halklar arasındaki ilişkilerin uyumlaştırılmasına yol açar, hükümetleri, sivil toplum kuruluşlarını ve ticari yapıları çevrenin korunması ve iyileştirilmesinde aktif rol almaları için hareket getirir. Azerbaycan'da modern turizm endüstrisi, ekonominin en hızlı büyüyen sektörlerinden biridir. Turizm hem bağımsız bir ekonomik faaliyet hem de sektörler arası bir kompleks olarak kabul edilmektedir (Aleksandrova, 2001: 214).

Turizmin ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi yabancı ve yerli turistlerden gelen etkin talep sonucunda ticari faaliyetleri artırmak, mal ve hizmet ürünlerin üretimini genişletmektir. Ekonomik açıdan bakıldığında, hizmet sağlayan bir endüstri olarak turizmin çekiciliği, serbestçe dönüştürülebilir bir para biriminde daha hızlı yatırım ve gelir getirisinde yatmaktadır. Birçok ülkede turizm, devletin önde gelen sektörlerinden biri olarak, hızla gelişmektedir ve aynı zamanda büyük sosyal ve ekonomik öneme sahiptir. Çünkü turizm:

- Yerel gelirleri artırır;
- Yeni iş yerleri yaratır;
- Turizm hizmetlerinin sağlanması ile ilgili tüm endüstrileri geliştirir;
- Turizm merkezlerinde sosyal ve endüstriyel altyapıyı geliştirir;
- Halk sanatları ve kültürünün gelişimini harekete geçirir ve teşvik ettirir;
- Yerel nüfusun yaşam standartlarında bir artış sağlar;
- Döviz kazancını artırır (Aliyeva, 2019: 96-97).

Dünyanın pek çok ülkesinde turizm, toplam gelirin %20-45'ni oluşturan ve dış turizm gelirlerinin ana kaynağı olduğu en önemli önceliklerden biridir. Turizm endüstrisi sadece gelişmiş ülkelerin bütçe gelirlerinin önemli bir bölümünü tutmakla kalmıyor, aynı zamanda yakın gelecekte gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinde de önemli paya sahip olacaktır. Bu doğrultuda turizm şüphesiz Azerbaycan devlet bütçesinin ana gelir kaynaklarından biri haline gelecektir (Moiseyev, 2001: 45).

Turizm ekonomisi, turizm faaliyetlerinin sonuçlarının üretim, dağıtım, değişim ve kullanım sürecinde turizm alanındaki bir ilişkiler sistemidir. Turizm şirketinin ekonomisi, bir turizm ürününün satışı ve çeşitli hizmetlerin sağlanması (tamamlanmış iş) sonucunda elde edilen üretim, işletme sermayesi ve maddi olmayan varlıklar, kar (kar) faktörlerinin birleşimidir (Aliyeva, 2019: 96-97).

İSTATİSTİK VERİLERİNE GÖRE AZERBAJCANIN TURİZM EKONOMİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Azerbaycan'da turizm, petrol ve doğal gaz sektöründen sonra en çok gelir getiren sektörlerden biri haline gelmektedir. Ülkeyi ziyaret eden yabancı turist sayısının artması, burada harcadıkları paranın değerinin artması turizmin ekonomideki rolünü artırmaktadır. Azerbaycan, turizmin hızla gelişim gösterdiği ülkelerden biridir. Son 20 yılda turizmin istatistiklerine bakıldığında önemli ve olumlu sonuçlar elde edildiği görülmektedir.

Özellikle son yıllarda düzenlenen yapısal ve ekonomik reformlar diğer alanlarda olduğu gibi turizmin de gelişmesi onun ekonomi genelindeki payını artırmış ve önemli bir ivme kazandırmıştır. Aynı zamanda ülke dünya üzere turizm alanında rekabet gücü açısından 148 ülke arasında 39. sıraya yükselmiştir. 2019 yılının istatistik sonuçları incelendiğinde 3,17 milyon yabancıların ülkeni ziyaret ettiği görülmektedir. Yabancı turistlerin Azerbaycan'da yaptıkları harcamalar yaklaşık 2,97 milyar manat (1.747 milyar dolar) olmuştur. Aynı zamanda konaklama ve yiyecek-içecek sektörü gelirleri 2019 yılında 1,97 milyar manat (1.158 milyar dolar) olmuştur ve bu da GSYH'nin %2,4'üne denk gelmektedir. Azerbaycan'da turizm alanının öneminin bir diğer göstergesi de 2019 yılında turizmin geliştirilmesine 59,3 milyon manat (34.88 milyon dolar) yatırımın yapılmasıdır. Bu durum konaklama ve yiyecek-içecek sektöründe istihdama %3'lük bir artışa yol açmıştır. Yatırım yapıldıktan sonra bu sektörde çalışan kişi

sayısı 80.500 kişiye ulaşmıştır ve en çok turist gelen ülkelerden gelen turist sayısı yaklaşık 2.338 milyon olmuştur.

2020 yılında Korona virüs salgını dünyada olduğu gibi Azerbaycan'da da en çok etki gösterdiği sektörlerden biri de turizm olmuştur. Ülkedeki yurtdışı ve yurtiçi seferlerin, kara sınırlarının kapatılması ve sokağa çıkma yasaklarının uygulanması turizm sektörünü kullanılmaz hale getirmiştir. Bu bölümde 2014-2020 yılları arasında turizmin Azerbaycan ekonomisine göstermiş olduğu etkileri ve gelen-giden turist sayısı ile ilgili istatistik verilere yer verilmiştir. Bu veriler Azerbaycan İstatistik Veriler Kurulu'nun paylaşmış olduğu bilgilere dayanarak aşağıdaki alt başlıklar içerisinde tablolar şeklinde anlatılmıştır. Tablolar içerisindeki döviz bilgileri Azerbaycan'ın para birimi olan Manat(AZN) bazında verilmiştir. Bilgilerin tablo içerisinde manat bazında verilmesinin sebebi son 6-7 yılda Dolar-Manat, Manat-TL para birimleri arasındaki döviz artmaları olmuştur. Fakat tablo içerisindeki bilgilerin yorumlanırken bahse edilen yıla uygun döviz kuru hesaplanarak parantez içerisinde dolar miktarı ile verilmiştir. 2013-2019 yılları arasında Manat(AZN) - Dolar(USD) kurları ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 1. Yıllara Göre Dolar-Manat Döviz Kurları

Yıllar	Dolar (USD)	Manat (AZN)
2014	1 USD	0.78 AZN
2015	1 USD	1.02 AZN
2016	1 USD	1.57 AZN
2017	1 USD	1.70 AZN
2018	1 USD	1.70 AZN
2019	1 USD	1.70 AZN
2020	1 USD	1.70 AZN

Kaynak: (<https://www.cbar.az>, 2021).

AZERBAYCAN'IN TURİZM GELİRLERİ

2019 yılında ülkede turizm gelirleri 2.891 milyar dolar, harcamalar ise 2.301 milyar dolar olmuştur ve 590 milyon dolara yakın kar elde edilmiştir. Aynı şekilde 2018 yılında Azerbaycan'ın turizm gelirleri 2.634 milyar dolar, turizm giderleri 2.284 milyar dolar ve kar 350 milyon dolar, 2017 yılında turizm gelirleri 3.01 milyar dolar, turizm giderleri 2.658 milyar dolar ve kar 353 milyon dolar, 2016 yılında turizm gelirleri 2.713 milyar dolar, turizm giderleri 2.494 milyar dolar ve kar 219,7 milyon dolar, 2015 yılında turizm gelirleri 2,31 milyar dolar, turizm giderleri 2,6 milyar dolar ve 293 milyon dolar zarar, 2014 yılına turizm gelirleri 2.431 milyar dolar, turizm giderleri 2.310 milyar dolar ve 121 milyon dolar kar elde edilmiştir. (<https://bakuresearchinstitute.org/az/azerbaijans-earnings-from-foreign-tourism-why-was-2018-unsuccessful/>).

Tablo 2. Azerbaycan'ın Yıllık Turizm Gelirleri (bin dolar)

Yıllar	Gelirler
2014	2.431,533
2015	2.309,485
2016	2.713,789
2017	3.011,781
2018	2.634,163
2019	2.891,514
2020	244,117

Kaynak: (<https://www.stat.gov.az>)

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere Azerbaycan'da turizm gelirleri gittikçe yükselmektedir. Ülkede turizm kaynaklarının düzgün bir şekilde kullanılmaya başlanması, devletin turizm sektörünün

geliştirmek için uygulamış olduğu kararlar ve son dönemlerde yabancı turistlerin ülkeye gelişini artıran temel etken olan uluslararası etkinlikler Azerbaycan'da turizm gelirlerinin artmasına sebep olmuştur. 2014-2019 yılları arasında en fazla turizm gelirleri 2017'de elde edilmiştir. 2018'de azalmaya başlayan gelirler 2019'da yeniden artarak 2.891.514 dolar olmuştur. Evrovizion-2012, Bakü-2015 (I Avrupa Olimpiyat Oyunları), Formula 1 (Bakü-2016, 2017, 2018, 2019), Bakü 2017- İslam Olimpiyat Oyunları, 2019'da UEFA Avrupa Ligi finali gibi düzenlenen etkinlikler Azerbaycan'a gelen yabancı turist akışını ciddi bir şekilde artırmıştır. Bu organizasyonlar turizm gelirleri ile yavaşık sosyal refaha da büyük katkı sağlamaktadır. 2020 yılında Covid -19 pandemisi nedeniyle turizm gelirleri neredeyse 7 kat azalmıştır. 2020 yılında Azerbaycanda turizm gelirleri 244 milyon olmuştur.

AZERBAYCANA GELEN TURİST SAYISI

Azerbaycan'ı 2019'da ziyaret eden turist sayısı 2018 yılına göre %11 artarak 3.170.000 kişiye ulaşmıştır. Ziyaretçilerin %29,4'ü Rusya'dan, %22,9'u Gürcistan'dan, % 10'u Türkiye'den, %8,1'i İran'dan, %3,4'ü Suudi Arabistan'dan ve %2,2'si Birleşik Arap Emirlikleri'nden gelmiştir. Gelen turistlerin cinsiyet dağılımı oransal olarak %66,6'sı erkek, %33,4'ü kadın olmuştur. 2019 yılında AB üyesi ülkelerden gelen turistlerin sayısı %21,3 artarak 136.500 e, BDT ülkelerinden gelenlerin sayısı ise % 9,3 artarak 1.141.000 kişiye ulaşmıştır (<http://interfax.az/view/790418/az>).

Tablo 3. Seyahat Amaçlarına Göre Azerbaycan'a Gelen Turistlerin Sayısı (bin kişi)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Turizm Amacıyla Gelen Turist Sayısı	2.159,7	1 921,9	2 044,7	2.454,0	2.605,3	2 863,5	519,4
Dinlenme ve Eğlence Turizmi İçin Gelen Turistler	709,9	668,8	697,1	839,3	1.042,4	1 164,0	164,9
Kongre Turizmi İçin Gelen Turistler	670,5	632,3	691,7	834,4	787,4	850,5	177,5
Sağlık Turizmi İçin Gelen Turistler	46,3	36,5	41,5	49,1	63,1	63,9	10,4
Dini Turizm İçin Gelen Turistler	13,7	11,5	12,6	14,7	15,3	16,6	3,0
Akraba, Arkadaş Ziyareti İçin Gelen Turistler	677,1	542,0	562,0	674,9	651,6	719,9	133,2
Diğer Turizm Amaçları İçin Gelen Turistler	42,2	30,8	39,8	41,6	45,5	48,6	30,4
Diğer Amaçlar İçin Gelen Turist Sayısı	138,1	84,3	204,1	242,7	244,3	306,9	276,3
Toplam Gelen Turist Sayısı	2.297,8	2 006,2	2 248,8	2.696,7	2.849,6	3.170,4	795,7

Kaynak: (<https://www.stat.gov.az>)

Tablo 3'te 2014-2020 yılları arasında Azerbaycan'a sefer etmiş turistlerin seyahat amaçlarına göre istatistik dağılımından bahsedilmektedir. Genel olarak tablo incelendiğinde 2016 yılından sonra yurtdışından Azerbaycan'a gelen turist sayısının giderek arttığı söylenilebilir. Turizm amacıyla Azerbaycan'a gelen turist sayısında 2014 yılından 2016 yılına kadar 237.000 azalma olmuştur. 2016 yılından başlayarak 2019 yılının sonuna kadar gelen turist sayısında 800.000 artma görülmektedir. Seyahat amaçlarına göre Azerbaycan'ı ziyaret eden turistlerin en çok tercih ettikleri turizm türleri Dinlenme ve Eğlence Turizmi, Kongre Turizmi ve Sağlık Turizmidir. Dinlenme ve Eğlence Turizmi için gelen turist sayısında 2014-2019 yılları arasında 460.000 bir artma olmuştur. Aynı zamanda bu artma sayısı Kongre Turizminde 200.000 kişi, Sağlık Turizminde ise 17.000 kişi olmuştur. Akraba ve arkadaş

ziyaretleri için gelenlerin sayısı 2018 senesinin sonuna kadar azalsa da 2019 yılında diğer yıllara kıyasla daha fazla olmuştur. Dini Turizm için Azerbaycan'ı tercih edenlerin sayısı diğer turizm türlerine göre az olsa da son iki yılda bu turizm türünü tercih edenlerin sayısı artmıştır. 2020 yılında Azerbaycan'a turizm amacıyla gelen turist sayısı yarım milyon olmuştur. Bu turistler içinde rekreasyon eğlence, kongre ve arkadaş/akraba ziyareti için gelenlerin sayısı daha yüksek olmuştur.

2015 yılında, I Avrupa Oyunları zamanı ülkeyi ziyarete gelen turist sayısının önceki yıllara göre daha çok olacağı beklenilmekteydi. Fakat yıllık istatistik verilere bakıldığında bu fikrin kendisini doğrultmadığı görülmektedir. Buna sebep ise ülkedeki konaklama tesisleri ve yatak kapasitesinin az olması olmuştur. (https://d9mc3ts4czbpr.cloudfront.net/az/article/olkeye-gelen-turistlerin-sayi-azalib/?utm_source=article&utm_medium=social-media&utm_campaign=news).

Tablo 4. Seyahat Amaçlarına Göre Yurtdışına Giden Turistlerin Sayısı (bin kişi)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Turizm Amacıyla Giden Turist Sayısı	3.319,4	3 256,2	3 592,1	3.447,4	4.096,7	4 347,3	746,6
Dinlenme ve Eğlence Turizmi İçin Giden Turistler	1.014,7	1 045,2	1 096,1	1.054,9	1.126,3	1 251,7	194,8
Kongre Turizmi İçin Giden Turistler	1.277,8	1 185,3	1 371,6	1.306,5	900,2	848,8	168,5
Sağlık Turizmi İçin Giden Turistler	169,8	140,0	192,7	189,6	288,6	268,8	42,9
Dini Turizmi İçin Giden Turistler	117,8	133,5	127,1	120,1	245,3	250,0	39,2
Akraba, Arkadaş Ziyareti İçin Giden Turistler	565,0	592,6	613,9	586,1	844,5	876,4	159,9
Diğer Turizm Amaçları İçin Giden Turistler	174,3	159,6	190,7	190,2	691,8	851,6	143,3
Diğer Amaçlar İçin Giden Turistler	924,9	839,6	689,8	661,5	811,4	1 220,4	418,0
Toplam Giden Turist Sayısı	4.244,3	4 095,8	4 281,9	4.108,9	4.908,1	5 567,7	1.164,6

Kaynak: (<https://www.stat.gov.az>)

2014-2020 yılları arasında Azerbaycan'dan yurt dışına giden turistlerin sayı ile ilgili bilgiler Tablo 4'te yer almıştır. Öncelikle Tablo 3'teki rakamlar bu tablodaki rakamlarla karşılaştırıldığında yurt dışına giden turistlerin sayısı gelen turistlerin sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Bu da ülkeden çıkan dövizin ülkeye gelen dövizden daha çok olmasına neden olmuştur. Tablo 4'ten görüldüğü gibi 2014-2019 yılları arasında ülkeden yurt dışına giden turistlerin sayısı 4.000.00 üzerindedir. Bu sayı 2015 yılına kadar azalmasına rağmen 2016 yılından başlayarak artmaya başlamış ve giden turist sayısı 2019 yılının sonunda 5.567.000 e çıkmıştır. Fakat "Toplam Giden Turist Sayısından" "Diğer Amaçlar İçin Giden" turistlerin sayısı çıkartıldığında, turizm amacıyla giden turist sayısında her yıl bir önceki yıla göre artım göstermektedir.

2014-2019 yılları arasında Azerbaycan'dan yurtdışına dinlenme ve eğlence amacıyla giden turistlerin sayısında 1.200.000 yakın artma olmuştur. Bu yıllar içerisinde sağlık turizmi için gidenlerin sayısında 100.000, dini turizm için gidenlerin sayısında 132.000, akraba-arkadaş ziyareti için gidenlerin sayısında 311.000, diğer turizm amaçları için gidenlerin sayısında 295.000 artma olmuştur. Kongre Turizmi için yurtdışına giden turistlerin sayısı her sene giderek azalmıştır. Bu amaçlar içerisinde Diğer Turizm

Amaçları için gidenlerin sayısı oransal olarak en yüksek atımı göstermiştir. 2020 yılında yurt dışına giden turistlerin sayı 5.000.000 üzerinde olması beklenilse de virüs sebebiyle bu sayı 1.000.000 olmuştur.

AZERBAJCA'DA FAALİYET GÖSTEREN TURİZM ACENTELERİNİN GELİRLERİ

Azerbaycan'da faaliyet gösteren turizm acentelerinin sayı son zamanlarda daha çok artmıştır. Bu turizm acentelerinin % 90'ı başkent Bakü'de yerleşmektedir. Bunun sebebi Bakü'nün diğer illere göre modern olması, yurtdışından ulaşılması kolay olması, büyük iş merkezlerinin ve kongrelerin bura da bulunmasıdır. Aynı zamanda gelen turistlerin karşılanması, yurtdışına yapılan havayolu turlarının buradan yapılması da turizm acenteleri için daha çok önem taşımaktadır.

Tablo 5. Azerbaycan'da Faaliyet Gösteren Turizm Acentelerinin Gelir ve Giderleri (bin manat)

Giderler/Gelirler	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Malların (Hizmetlerin) Üretim Maliyetleri	27.018,1	30.811,6	29 101,8	36.734,6	46.085,1	50.400,0	21.899,7
Turların Oluşturulması İçin Yapılan Harcamalar	4.522,4	2.647,5	4 779,0	9 519,9	14.981,8	16.150,9	2.272,6
Çalışanların Maaş Giderleri	6.967,1	4.330,0	4 662,1	5.524,7	8.136,4	10.345,5	9.896,0
Sabit Varlıkların Yenilenmesi	270,8	439,3	305,6	253,3	171,6	32,1	4,1
Bütçeye Ödenen Vergiler	4 399,1	4 388,3	3.634,0	2 298,3	8.090,9	7.420,1	4.777,3
Reklam Masrafları	-	-	-	1 399,8	2.047,4	3.121,0	926,3
Diğer Giderler	10 858,7	19.006,5	15 721,1	17 738,6	12.657,0	13.330,4	4.023,4
Seyahat Acentelerinin Toplam Gelirleri	31.107,1	36.482,2	36 758,3	41.034,2	56.439,4	63.363,8	16.147,3

Kaynak: (<https://www.stat.gov.az>)

Tablo 5'de ülkedeki turizm acentelerinin gelir ve giderlerinden bahsedilmektedir. Daha önceki tablodaki verilerle karşılaştırıldığında, 2014-2019 yılları arasındaki bazı senelerde turist sayısının azalmasına, yıllık turizm gelirlerinde gerileme olmasına rağmen turizm acentelerinin gelirlerinin her yıl yükseldiği görülmektedir. Yukarıdaki tabloda olduğu gibi acentelerin gelirlerinin artmasına rağmen malların üretilmesi için yapılan harcamalar her yıl giderek yükselmektedir. Turların oluşturulması için yapılan harcamalar 2017 yılından başlayarak iki katından fazla artmıştır. Çalışanların maaş giderlerinde 3.405.000 lik (2.002.000 bin USD) artış, sabit varlıkların yenilenmesinde 300.000 e (176.000 USD) yakın azalma, bütçeye ödenen vergilerde 4.352.000 lik (2.560.000 USD) artış, reklam giderlerinde 1.700.000 lik (1.000.000 USD) artış, diğer giderlerde ise 2.790.000 Manat'lık (1.641.000 USD) artma olmuştur. Tablodaki verilerin 2016 yılından sonra yükselmesinin başlıca sebebi, Azerbaycan cumhurbaşkanının 21.12.2015 tarihinde imzaladığı "Turizm Şirketlerinin Açılmasına İçin Alınan Lisan Belgesine Ödenen Harcın" iptal edilmesi olmuştur (<https://medeniyyet.az/page/news/8501/Mehmanxana-ve-turizm-fealiyyeti-ile-bagli-lisenzialar-legv-edilib.html>).

Turizm acentelerinin toplam gelirleri 2014'de 31.107.000 manat (38.880.000 USD), 2015'de 36.482.000 manat (35.766.000 USD), 2016'da 36.758.000 manat (23.412.000 USD), 2017'de 41.034.000 manat (24.137.000 USD), 2018'de 56.439.000 manat (33.190.000 USD), 2019'da 63.363.000 manat (37.272.000 USD), 2020 de 16.147.000 manat (949.000 USD) yılında olmuştur. Bu yıllar içerisinde yüzde olarak en yüksek artış oranı 2019 senesinde görülmektedir.

Tablo 6. Azerbaycan'da Faaliyet Gösteren Turizm Acentelerinin Sayı

Acenteler		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Devlet		2	2	2	2	2	2	2
Özel	Yerli	207	227	251	311	344	393	272
	Yabancı	5	6	12	19	21	32	22
	Ortak	4	8	7	7	7	5	4
Toplam acente sayısı		218	243	272	339	374	432	300

Kaynak: (<https://www.stat.gov.az>)

Tablo 6'da Azerbaycan'da faaliyet gösteren turizm acentelerin sayısı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Ülkedeki turizm acenteleri devlet ve özel olmakla iki gruba ayrılmaktadır. Özel acenteleri de işletme türlerine göre yerli, yabancı ve ortak olarak değişmektedir. Özel sektörün geliştirilmesi ve acentelerin açılmasında gereken lisans belgesine ödene harcın iptal edilmesi sonucunda ülkedeki turizm şirketlerinin neredeyse tümü özel işletme olmaktadır.

2014-2020 yılları arasında devlet turizm acenteleri sayısı değişmemiştir. Özel turizm acenteleri arasında yerli turizm acentelerinin sayısı 2019 yılında 393'e yükselmiştir. Fakat 2020 yılında Korona vürüs nedeniyle bu sayı 272 olmuştur. Yabancı turizm acentelerinin sayısı 2019 yılına kadar artmamasına rağmen yerli turizm acenteleri gibi bu sayı da 2020 de azalmıştır. 2020 yılında faaliyet gösteren turizm acentelerinin sayısı bir önceki yıla göre azalmıştır. Buna ana sebep olarak dünyada yaranan Covid 19 virüsü gösterilmektedir. 2020'de Azerbaycan'da faaliyet gösteren toplam turizm acentelerinin 2'si devlet, 298'i ise özel turizm acenteleridir.

ACENTELERİN KARŞILADIĞI VE GÖNDERDİĞİ TURİSTLERİN SAYISI/SATILMIŞ PAKETLERİNİN DEĞERİ

Azerbaycan'da son yıllar turizm acentelerinin aracılığı ile getirilen turistlerin sayı giderek artmaktadır. Fakat bu söz konusu aracılıkla yurtdışına gönderilen turistlerin sayı ise azalmaktadır. Ülkedeki turizm potansiyelinin yükseltilmesi, turizm kaynaklarının ortaya çıkararak hizmete sunulması ve destinasyonlardaki yatak kapasitesinin artırılmasını bu artmaya sebep olan niteliklerdendir. Aynı zamanda bu sebepler yerli turistler için de geçerli sayılabilir.

Tablo 7. Acenteler Tarafından Kabul Edilen ve Gönderilen Turist Sayısı

Acenteler Tarafından	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kabul Edilen	10.657	2.009	8.949	13.455	12.777	30.950	2,304
Gönderilen	90.749	71.518	54.594	64.132	70.945	68.557	5,901
Toplam Say	101.406	73.527	63.543	77.587	83.722	99.507	8,205

Kaynak: (<https://www.stat.gov.az>)

Tablo 7'de acenteler tarafından kabul edilen ve gönderilen turistlerin sayısı ile ilgili bilgiler sunulmaktadır. 2014 yıllarında acenteler tarafından kabul edilen turistlerin sayısı onbin artmıştır. Fakat 2015 yılında kabul edilen turist sayısında % 81'lik azalma olmuştur. 2016 yılından 2019 yılının sonuna kadar kabul edilen turist sayısında yirmibinlik bir artış yaşanmıştır. Bu artmada yüzde olarak en yüksek oran 2019 yılında olmuştur. 2020 yılında ise acenteler tarafından kabul edilen turistlerin sayısı ikibine kadar azalmıştır.

Acenteler tarafından kabul edilen turist sayısından farklı olarak gönderilen turist sayısı 2014- 2020 yılları arasında giderek azalmaktadır. Bunun sebebi, yerli turistlerin yurtdışında aradıkları tatil türlerinin ülkede geliştirilerek üst düzey seviyeye getirilmesi ve uluslararası yolculukların daha kolay hale gelmesi ile turistlerde yaranmış olan bireysel seyahat isteğidir. Yukardaki tablodan da görüldüğü gibi acenteler tarafından en çok turist 2014 yılında gönderilmiştir. 2019 yılına kadar gönderilen turistlerin sayında yirmikibin'lik bir azalma olmuştur. 2016 yılının sonuna kadar azalma olsa da, 2017 yılından başlayarak

otuz altı binlik artış yaşanmıştır. 2020’de kabul edilen ve gönderilen turist sayısı 2019’a göre 12 kat azalmıştır.

2018 yılında Azerbaycan Turizm Kurulu, ülkenin turizm potansiyelini ve imkânlarını tanıtmak için Almanya, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Çin, Rusya ve Hindistan da dâhil olmak üzere altı ülkede tamamen yeni ulusal turizm ofisleri açmıştır. Aynı zamanda ATK tarafından gelecekte İngiltere ve Güney Kore’de dört yeni ofis açılacaktır. Buda turizme büyük katkı sağlamaktadır (https://iqtisadiislahat.org/news/azerbaycan_dunyada_turizmi_en_suretle_inkisaf_eden_20_olkede_n_biridir-894).

Tablo 8. Turistlere Satılmış Turizm Paketlerinin Değeri (bin manat)

Acenteler	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Devlet	3.114,0	4.609,3	4 657,8	4 744,3	4 462,0	5.988,4	0,3	
Özel	Yerli	35.318,8	22.432,4	23 714,4	44 819,8	54 881,6	58.517,2	4.881,0
	Yabancı	1.587,4	1.668,0	277,5	-	2 196,9	13.419,0	107,1
	Ortak	4.800,1	4.765,0	4 816,9	5 048,1	5 030,2	207,6	-
Toplam Değeri	44.820,3	33.474,7	33 466,5	54 612,2	66 570,7	78.132,2	4.988,4	

Kaynak: (<https://www.stat.gov.az>).

Azerbaycan’da faaliyet gösteren turizm acentelerinin yerli ve yabancı turistlere satmış oldukları turizm paketlerinin değeri ile ilgili bilgiler Tablo 8’de verilmiştir. Devlet turizm acenteleri tarafından satılan turların değeri 2017 yılının sonuna kadar yükselmiştir. 2019 yılında satmış oldukları turların sayısı azalsa da değeri bir önceki yıla göre 1.526.400 manat (897.882 bin USD) artmıştır. Devlet turizm acenteleri önceki tablolardan görüldüğü gibi daha çok yerli turistlerle çalışmaktadırlar. 2020 yılında devlet turizm acentelerinin satmış oldukları turların değeri 175 dolara kadar inmiştir. Ülkede pandemi sebebiyle karantinalar ve şehirlerarası yolculuğun kapanması bu turizm acentelerinin 2020 yılında çok az sayıda gelir elde etmesine neden olmuştur.

Özel turizm acentelerinden olan yerli turizm acentelerinin sattıkları turların değerleri en yüksek rakamları göstermektedir. Bu satılan turizm paketlerinin değeri 2015’de 12.896.000 manat (12.634.000 USD) azalmış ve 2016 yılından başlayarak 2019’un sonuna kadar 34.802.000 manat’lık (20.471.000 USD) bir artış 2020 yılında ise bir önceki yıla göre 16 kat azalma olmuştur. Yerli turizm acentelerini satmış oldukları turizm paketlerinin sayısı gibi değeri de diğer turizm acentelerinin satmış oldukları turların değerinden daha fazladır. Yerli turizm acentelerinin turizm pazarı daha çok yurtdışına giden ve ülkeye gelen yabancı turistlerden oluşmaktadır. Yurtdışı turizm turlarının değerinin yüksek olması bu satışların toplam değerinin yüksek olmasına etki göstermektedir.

Yabancı turizm acentelerinin satmış oldukları turizm paketlerinin değeri 2014’de 1.587.400 manat (2.035.000 USD), 2015 yılında 1.668.000 manat (1.635.000 USD), 2016 yılında 277.500.000 manat (176.750.100 USD), 2018 yılında 2.196.900 manat (1.292.000 USD), 2019 yılında ise 13.419.000 manat (7.893.000 USD) olmuştur. Ortak turizm acenteleri tarafından satılan turların değeri 2014-2019 yılları arasında 4.592.500 manat (2.701.400 USD) azalmıştır. Ortak turizm acenteleri tarafından 2020 yılında turizm paketi satılmamıştır. Devlet ve özel turizm acenteleri tarafından toplam satılan turların değerinde 2014 yıllarında yükselme olsa da 2015 ve 2016 yıllarında turların değerinde azalmalar olmuştur. 2019’un sonunda bu turların değeri 78.132.200 manata (45.960.000 USD) kadar artmıştır. 2020 de turizm paketlerinin değeri 5.000.000 manatın (2.900.000 USD) altına düşmüştür.

Tablo 9. Acenteler Tarafından Ülke İçinde Seyahat Etmek İçin Yerli Turistlere Satılan Turların Değeri (bin manat)

Acenteler		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Devlet		1.955,7	3.374,8	3.432,1	3 441,3	3 172,8	5.951,9	0,3
Özel	Yerli	808,3	664,9	491,3	2 167,1	3 806,5	1.113,9	15,5
	Yabancı	-	-	-	-	-	6,0	-
Toplam Değer		2.764,0	4.039,7	3 932,2	5 608,4	6 979,3	7.071,8	15,8

Kaynak: (<https://www.stat.gov.az>).

Yerli turistlere ülke içinde seyahat etmek için devlet aynı zamanda özel turizm acentelerinden yerli turizm acenteleri ve 2019 yılında yabancı turizm acenteleri paket satmıştır. Yerli turistlere Azerbaycan'da seyahat etmek için satılan turizm paketlerinin değeri 9. Tabloda verilmiştir. AİK'in paylaşmış olduğu verilere göre, bu acenteler tarafından satılan turların değeri 2019 yılının sonunda 7.071.800 manat (4.159.000 bin USD) olmuştur. Yabancı turizm acenteleri yerli turistlere bir tek 2019 yılında yurtiçinde seyahat etmek için turizm paketleri satmıştır. Devlet turizm acentelerinin turizm pazarı yerli turistler ve ülke içinde seyahat olduğu için diğer tablolardaki rakamlardan farklı olarak bu tablodaki verilerin daha aktif durumda oldukları görülmektedir. Acentelerin 2014-2019 yılları arasında satmış oldukları turların değeri 4.000.000 dan fazla olmuştur. Yerli turizm acentelerinin de satmış oldukları turların değerinde 2017 yılına kadar azalma yaşanmıştır. 2017'den başlayarak artan değer 2018'in sonunda 3.806.500 manata (2.239.000 USD) kadar yükselmiştir. 2019'da yerli turizm acenteleri tarafından satılan turların değerinde azalma olsa da 2013 yılı ile kıyasla 205.000 manat (179.000 USD) artış görülmektedir.

2019 yılında toplam yerli seyahatçi sayısı 2018'e göre %7,5 artarak 4.300.000 a ulaşmıştır. Yurtiçi gezilerin büyük çoğunluğu arkadaş ve akraba ziyareti (% 34,7) ve eğlence (% 32,2) amaçlı olmuştur. Diğer seyahatler sırasıyla %9,5, %9,3 ve %8,3 ile iş, sağlık ve alışveriş amaçlı ziyaretçiler olmuştur. Ülkede Bakü, Gabala, Lenkeran, Gence, Şeki, Guba, Şamkir ve Haçmaz yerli turistler tarafından tercih edilen en popüler şehirlerdir. Yerel ziyaretçilerin çoğu 1-3 gün (%38) ve 4-7 gün (%30,6) seyahat etmektedir. Yerli turistlerin %30'u geceyi kiralık evlerde geçirmektedirler. Ziyaretçiler genel olarak 1 geceliğine otelleri tercih ediyorlar. Bunun da sebebi bölgelerdeki otel fiyatlarının yüksek olmasıdır. 2019 yılında toplam turizm maliyeti bir önceki yıla göre %14 artarak 3.480.000.000 manat (2.040.000.000 USD) olmuştur. Yerli turistlerin yurt içi seyahatlerdeki ortalama maliyeti yaklaşık 800 manat'tır (470 USD). İllere sağlık nedenleriyle seyahat eden yerli turistler iç turizmin % 6-12'sini oluşturmaktadır. Sağlık açısından en yüksek paya sahip iller Naftalan, Lerik, Guba ve Haçmaz'dır(https://tourism.gov.az/uploads/documents/2019_illik/2019_annual_tourism_statistics_handbook.pdf).

Tablo 10. Acenteler Tarafından Yurtdışına Gönderilen Yerli Turistlere Satılan Turların Değeri (bin manat)

Acenteler		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Devlet		1.158,3	1.234,5	1 225,8	1 303,1	1 289,2	36,5	
Özel	Yerli	32.162,7	20.955,2	17 582,1	31 592,9	38 987,6	37.727,7	4.162,4
	Yabancı	1.587,4	1.668,0	268,7	-	1 848,7	12.850,0	-
	Ortak	4.800,1	4.765,0	4 816,9	4 822,9	4 983,3	157,2	-
Toplam Değer		39.708,5	28.622,7	23 893,5	37 718,9	47 108,8	50.771,4	4.162,4

Kaynak: (<https://www.stat.gov.az>).

Tablo 10'da Azerbaycan'da faaliyet gösteren turizm acenteleri tarafından yurtdışına gönderilen yerli turistlere satılan turizm paketlerinin değeri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Azerbaycan'da son 10 yılda yurtdışına giden turistlerin sayısı on milyondan fazla olduğu için tüm turizm acenteleri bu alanda aktif olarak rol almaktadırlar. Devlet turizm acenteleri bu alandan 2018 yılına kadar yüksek gelir elde etmelerine rağmen 2019 yılında elde edilen gelirden büyük düşüş yaşanmıştır. 2014-2019 yılları arasında satılan turların değerinde 21.000.000 manatlık (16 milyon USD) artma olmuştur.

Özel sektörden yerli turizm acenteleri turizm pazarında yurtdışına giden turistler daha büyük paya sahiptirler ve yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi satılan turların en yüksek değeri bu turizm acentelerine aittir. Yerli turizm acentelerinin yurtdışına giden yerli turistlere satmış olduğu turların değeri 2014'de 32.162.700 manat (41.234.200 USD), 2015'de 20.955.200 manat (20.544.300 USD), 2016'da 17.955.200 manat (11.436.400 USD), 2017'de 31.592.900 manat (18.584.000 USD), 2018'de 38.986.600 manat (22.933.200 USD), 2019'da 37.727.700 manat (22.192.700 USD), 2020'de 4.162.400 manat (2.448.800 USD) olmuştur. 2020'de yurtdışına giden turistlere yalnız yerli turizm acenteleri turizm paketi satmıştır. Yabancı turizm acentelerinin bu alandan satmış oldukları turlarının değeri 2019 yılında 2018 yılının 6 misli kadar çok olmuştur. 2017'de hiç tur satılmamasına rağmen 2018'de satılan turizm paketlerinin değeri 1.848.700 manat (1.087.400 USD) olmuştur. Yabancı turizm acentelerinden farklı olarak ortak turizm acentelerinin satmış oldukları turların değeri 2018'in sonuna kadar 4.500.000 manatın (2.600.000 USD) üstünde olmasına rağmen 2019 yılında bu değer 157.200 manat (92.400 USD) gerilemiştir.

Turistlerin yurtdışı harcamalarının %29,6'sı ulaşım, %19,3'ü konaklama, %16,6'sı gıda ve %24,2'si alışveriş için yapılmıştır. Azerbaycan vatandaşlarının dış turizm harcamalarının yaklaşık %89'u beş ülkenin; Rusya (%24), İran (%22), Türkiye (%20), Gürcistan (%20) ve BAE (%3) payına düşmektedir. Azerbaycan vatandaşlarının yurtdışına seyahat ettikleri zaman ulaşım harcamalarının en yüksek olduğu ülkeler Ukrayna (%57), Almanya (%53), Katar (%52), Kazakistan (%51) ve BAE'dir (%48). Çoğu ülkede konaklama masraflarının payı %15-26 arasında değişmektedir. Azerbaycan vatandaşlarının yurtdışına seferleri zamanı yiyecek-içecek harcamaları İran'da (%23), Gürcistan'da (%18), Rusya'da (%16) ve Kazakistan'da (%16) diğer ülkelere kıyasla daha yüksek olmuştur. Alış-veriş harcamaları ise diğer ülkelere kıyasla Gürcistan, İran, Rusya ve Türkiye'de daha yüksektir (https://tourism.gov.az/uploads/documents/2019_illik/2019_annual_tourism_statistics_handbook.pdf).

Tablo 11. Acenteler Tarafından Yabancı Turistlere Satılan Turların Değeri (bin manat)

Acenteler		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Devlet		-	-	-	-	-	-	-
Özel	Yerli	2.347,8	812,3	5 640,9	11.059,8	12.087,6	19.675,7	703,1
	Yabancı	-	-	-	-	348,2	563,0	107,1
	Ortak				225,2	46,8	50,3	-
Toplam Değer		2.347,8	812,3	5.640,9	11.285,0	12.482,6	20.289,0	810,2

Kaynak: (<https://www.stat.gov.az>).

Acenteler tarafından Azerbaycan'da seyahat etmek için yabancı turistlere satılan turların değeri Tablo 11'de verilmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi ülkeni ziyaret eden turistlere satılan turların değeri 2017, 2018, 2019 yıllarında daha çok olmuştur. 2015 yılının sonuna kadar azalan turların değeri 2016'da altı mislinden daha çok olmuştur. Bu turların değeri 2018'de 12.482.6 bin manat (7.342.700 USD), 2019'da 20.280.000 manat (11.929.400 USD), 2020'de 810.000 manat (476.000 USD) olmuştur.

Devlet turizm acenteleri tarafından bu alanda tur satılmamıştır. Yerli turizm acentelerinin 2019 yılında satmış olduğu turizm paketlerinin değeri 2013 yılında satılan turların değerinden 16.500.000 manat (9.700.000 USD) fazla olmuştur. Yabancı turizm acenteleri tarafından gelen yabancı turistlere ülkede

seyahat etmek için 2018 yılından başlayarak turizm paketleri satılmıştır. Bu turların değeri 2018'de 348.200 manat (204.800 USD), 2019'da 563.000 manat (331.000 USD), 2020'de 107.000 manat (62.000 USD) olmuştur. Ortak işletmeli turizm acenteleri de yabancı turizm işletmeleri gibi son yıllarda turistlere turizm paketleri satmıştır. Yabancı turizm acentelerinden farklı olarak ortak turizm acentelerinin satmış oldukları turların değeri sona doğru azalmıştır. Bu acentelerin satmış olduğu turların değeri 2017'de en yüksek rakamlara ulaşmış ve gittikçe azalarak 2019'un sonunda 50.300 manat (30.000 USD), 2020'de pandemi sebebiyle herhangi bir satış gerçekleşmemiştir.

Devlet İstatistik Kurulu'na göre, yabancı ziyaretçilerin Azerbaycan'da yaptıkları toplam harcamalar yaklaşık 2.970.000 manat (1.740.000 USD) olmuştur. Toplam turizm harcamalarının yarısından fazlası 5 ülkeden Rusya, Türkiye, Suudi Arabistan, İran ve Gürcistan'dan gelen ziyaretçiler aittir. Turizm harcamalarının ana kısmını ulaşım maliyetleri oluşturmaktadır. Azerbaycan ile kara sınırı olmayan ülkelerden gelen ziyaretçiler ulaşım, komşu ülkelere gelen turistler ise çoğunlukla yiyecek için daha çok para harcamaktadırlar(<https://www.stat.gov.az>).

ACENTALAR ARACILIĞI İLE AZERBAYCAN'A EN ÇOK YABANCI TURİSTİN GELDİĞİ VE GİTİDİĞİ ÜLKELER

Devlet Sınır Karakolları Merkezi'nin açıklamış olduğu verilere göre 2019 yılında Azerbaycan'a gelen yabancıların sayısı bir önceki yıla göre yaklaşık %11,3 artışla 3.170.000 a ulaşmıştır. En çok turist gelen ülkeler, Rusya, Gürcistan, Türkiye, İran ve Suudi Arabistan'ı olmuştur ki, bu da tüm gelenlerin % 74'ünü oluşturmuştur (<http://www.dsx.gov.az>).

Azerbaycan İstatistik Kurulu'na göre ülkeyi ziyaret eden yabancıların yaklaşık %90'ı (2.860.000 kişi) ülkeye turizm amaçlı ziyarete gelenlerdir. Bunların % 41'i eğlence için, % 30'u iş amacıyla ve % 25'i arkadaş ve akrabalarını ziyaret etmek için Azerbaycan'a sefer edenlerdir. 2019'da e-vize kullanarak Azerbaycan'a gelen yolcuların sayısı, toplam ziyaretçi sayısının (930.000 kişi) yaklaşık %29'unu oluşturmuştur. Bu rakam 2018 yılında e-vize kullanıcılarına göre %36,7 artmıştır. E-vize kullanıcılarının yaklaşık %82'si eğlence için gelenlerdir. E-vize kullanıcıları arasında en yüksek oranları İran (%17), Suudi Arabistan (%12), Hindistan (%8), İngiltere (%7) ve Türkiye'den (%7) gelenler oluşturmaktadır. E-vize, 2017 yılında ülkeye gelen yabancı turistlerin ve vatandaşlığı olmayan kişilerin seferlerini kolaylaştırmak için Azerbaycan Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan "ASAN VİZA" (Kolay Vize) sistemidir. Kolay vize sistemi ile turistler üç saat içerisinde vize işlemlerini bitirebilir ve üç iş günü içerisinde elde edebilirler. Bu sistem ülkeye tek girişlik olarak kullanılmaktadır (<https://asan.gov.az/az/media/press-releases/asan-viza-sistemi-vasitesile-3-saat-erzinde-e-viza-almaq-imkani-olacaq>).

2019 yılında yabancı ziyaretçilerin turizm harcamaları ulaşım için (%35), konaklama için(% 27), yiyecek içecek için (%21) ve diğer harcamalar için (%17) olmak üzere 2.970.000.000 manata (1.740.000.000 USD) ulaşmıştır. Rusya, Türkiye, Suudi Arabistan, İran ve Gürcistan'dan gelen turistler toplam turizm harcamalarının %55'ini tutmakla en büyük orana sahiptir. Aynı zamanda Japon ve ABD'li turistler turist başına maliyet açısından lider olmuştur. Her iki ülkenin turistlerinde bu rakam 2.800 manattan (1.648 USD) fazla olmuştur. Bu ülkelere sonra Kuveyt 2.720 AZN (1.600 USD), BAE 2.640 AZN (1.552 USD), Katar 2.600 AZN (1.529 USD), Suudi Arabistan 2.580 AZN (1.517 USD) ve Bahreyn 2.570 AZN (1.511 USD) gibi Arap ülkeleri turist başına en yüksek harcamalar arasında yer almıştır.

Tablo 12. Turizm Acentelerinin Aracılığı İle Azerbaycan'a En Çok Yabancı Turistin Geldiği Ülkeler

Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	Turistlerin Sayı						
ABD	37	12	28	161	40	61	25
Almanya	91	45	83	49	115	247	25
Avustralya	-	-	26	-	-	-	-
Bahreyn	-	-	-	114	37	51	-
BAE	12	55	1.262	5.009	3.964	1 899	249
İngiltere	40	35	61	131	7	16	7
Tablo 12'nin devamı							
Çin	9	9	352	91	25	133	63
Çek Cumh.	4	14	14	-	1	5	1
Fransa	105	94	133	36	37	141	16
Finlandiya	16	-	16	-	4	-	-
Gürcistan	154	11	10	91	122	118	62
Hindistan	-	-	-	21	524	5 230	229
İran	14	-	1.338	1.780	128	105	30
İspanya	491	213	86	78	39	81	2
İsrail	-	-	-	584	1.721	9 191	38
İtalya	125	94	144	33	53	156	2
Kore Cumh.	-	-	-	7	16	262	37
Kuveyt	-	-	-	382	102	64	6
Kazakistan	26	11	9	15	75	137	-
Katar	-	-	-	12	58	66	4
Mısır	2	-	5	50	52	85	32
Umman	-	-	-	33	24	13	2
Polonya	-	-	-	2	23	9	-
Rusya	4.192	1.052	4.321	1.985	2.225	3 637	784
Sudi Arabistan	-	-	-	1.964	384	554	55
Türkiye	4.174	129	50	444	229	1 211	104
Ukrayna	37	20	35	57	412	143	13
Japonya	-	-	-	17	30	51	-
Diğer Ülkeler	1.128	215	976	309	2.330	7 284	518
Toplam	10.657	2009	8.949	13.455	12.777	30 950	2,304

Kaynak: (<https://www.stat.gov.az>).

Tablo 12'de turizm acentelerinin aracılığı ile Azerbaycan'a gelen turistlerin en çok hangi ülkelerden geldikleri ile ilgili sayılar verilmiştir. Genel olarak tabloya baktığımızda komşu ülkeler ve Arap ülkelerinden gelenlerin sayısı daha fazla olmuştur. Azerbaycan İstatistik Kurulu'nun (AİK) paylaştığı verilere göre, 2014-2020 yılları arasında Azerbaycan'a turizm acenteleri tarafından getirilen yabancı turistlerin sayısında 2016 yılının sonuna kadar azalma olmuştur. 2017 yılından başlayarak artan sayı 2019 yılının sonunda 30.950'ye ulaşmıştır. Bu sayı 2020 yılında 3.000 nin altında olmuştur.

ABD'li turistlerin sayısı 2017'de 161 kişi olsa da 2019'da bu sayı 61'e düşmüştür. Turizm acentelerinin aracılığı ile Almanya'dan gelen turistlerin sayısı son yıllarda giderek artmış ve 2019'un sonunda bu sayı 247'ye ulaşmıştır. BAE'den en çok turist 2017'de gelmesine rağmen 2019'da bu sayı iki mislinden çok azalmıştır. Turizm şirketleri tarafından İngiltere, Çek Cumhuriyeti ve Finlandiya gibi Avrupa ülkelerinden getirilen turistlerin sayısı 2014-2019 yılları arasında 100'ün altında olmuştur. Asya ülkeleri

ve Arap ülkelerinden gelenlerin sayısı son iki yılda artmıştır. İsrail'den 2019 yılında 9 binin üzerinde turist Azerbaycan'a sefer etmiştir. Son yıllarda Hindistan'dan ziyarete gelenlerin sayısında ciddi artış yaşanmıştır. Azerbaycan'da ülkeye gelen toplam turist sayısı ile turizm acenteleri tarafından getirilen turistlerin sayısı karşılaştırıldığında bu sayı oldukça düşük olmaktadır. Bunun sebebi ülkede turizm sektörünün geliştirilmesi için yabancı turistlerin ülkeye akışını artırmak amacıyla onlara sağlanmış olan imkânlardır. Yaz aylarında Arap ülkelerinden Azerbaycan'ın Haydar Aliyev, Gabala vb. hava limanlarına yapılan direk seferlerin sayısının iki kata çıkarılması ve Asan Vize sistemini buna örnek olarak gösterebiliriz.

2020 yılında Azerbaycan'a gelen turistlerin sayısında artış olacağı gözlemlenmiştir. Fakat pandemiden dolayı ülkeye gelen turistlerin sayısı çok az olmuştur. 2020 yılının Ocak ayında gelen yabancı turistlerin sayısında 2019 yılının Ocak ayında gelenlerin sayısına göre % 18 çok olmuştur. En büyük artım ve en çok turist gelen ülkeler Rusya ve Gürcistan olmuştur. Rusya'dan gelen ziyaretçi sayısı %20,5 artarak 68.000'e, Gürcistan'dan gelen ziyaretçi sayısı ise % 14,6 artarak 64.000'e yükselmiştir. Hem Ortadoğu'dan hem de Türkiye'den sırasıyla % 20,8 ve % 12,1 artışla 24.000 ziyaretçi gelmiştir. Orta Doğu ülkeleri arasında en büyük artış Suudi Arabistan'dan (%32,5 veya 5.000 artış) ve Kuveyt'ten (%73,7) gelenlerde görülmüştür. İran'dan gelen turist sayısı %26,5 artarak 13.000 yükselmiştir (https://tourism.gov.az/uploads/documents/statistic/2020public_jan_2020_aze.pdf).

Tablo 13. Turizm Acentelerinin Aracılığı İle Azerbaycan'dan Giden Yerli Turistlerin En Çok Tercih Ettikleri Ülkeler

Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	Turistlerin Sayı						
ABD	150	238	104	164	218	305	67
Almanya	1.267	1.236	1.415	890	931	1 703	36
Avustralya	46	8	-	-	-	-	-
Bahreyn	-	-	-	4	40	13	-
BAE	6.376	4.485	4.307	5.332	5.734	3 770	590
İngiltere	804	552	646	207	233	231	219
Çin	294	75	38	89	122	66	-
Çek Cumh.	705	592	678	423	573	549	9
Fransa	617	481	298	290	640	763	27
Finlandiya	10	9	206	2	4	17	-
Gürcistan	1.187	1.119	684	968	1.595	2 121	144
Hindistan	-	-	-	41	15	60	4
İran	2.513	3.743	2.654	5.568	4.407	256	28
Irak	-	-	-	1	-	77	-
İspanya	612	516	329	124	211	836	9
İsrail	-	-	-	12	21	73	27
İtalya	802	782	477	490	652	1 031	5
Kore Cumh.	-	-	-	8	5	41	-
Kuveyt	-	-	-	1	12	10	-
Kazakistan	462	165	32	77	370	163	7
Katar	-	-	-	43	4	23	-
Macaristan	-	-	-	26	253	135	2
Malezya	-	-	-	8	7	75	-
Mısır	71	314	384	483	685	916	-
Umman	-	-	-	8	-	-	-
Polonya	-	-	-	16	86	50	-
Rusya	11.181	5.885	4.398	5.077	5.669	5 453	317
Sudi Arabistan	-	-	-	4.810	87	422	8
Türkiye	31.231	19.544	14.871	22.461	26.516	29 106	3.898
Ukrayna	671	543	518	1.071	1.497	1 825	50
Japonya	-	-	-	40	-	16	-
Diğer ülkeler	22.649	19.669	13.011	1.234	2.312	1 688	390
Toplam	81.648	59.956	45.050	49.968	52.899	51.794	5.837

Kaynak: (<https://www.stat.gov.az>).

Daha önceki tablolarda belirtildiği gibi Azerbaycan'dan yurt dışına giden turistlerin sayısı gelen turistlerin sayısından daha fazla olduğu gibi turizm acenteleri tarafından yurtdışına gönderilenlerin sayısı getirilenlerin sayısından daha fazladır. Tablo 13'de turizm acenteleri tarafından Azerbaycan'dan yurtdışına gönderilen turistlerin en çok gittikleri ülkelere göre sayısı verilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi ilk sırada Türkiye gelmektedir. 2019'da Türkiye'ye gönderilenlerin sayı 29.000'den fazla olmuştur. Dost ve kardeş ülke olan Türkiye, Azerbaycanlı turistlerin en çok tercih ettikleri ülkedir. Fakat Türkiye'den ülkeye gelen turistlerin sayısının az olmasının sebebi Türkiye vatandaşlarından vizenin istenmesi (03.06.2020 tarihinden başlayarak iki ülke arasındaki vizeler kaldırılmıştır) ve diğer ülkelere olan uçak seferlerinin Azerbaycan'a olan seferlerden daha ucuz olmasıdır.

ABD'ye giden turistlerin sayısının az olmasına rağmen her geçen yıl bu rakam yükselmektedir. Avrupa ülkeleri arasında Almanya, Fransa, Çek Cumhuriyeti, İspanya ve İngiltere en çok turist gönderilen ülkeler sırasında ilk sıralarda gelmektedir. Arap ülkelerinden BAE, Suudi Arabistan, Katara son yıllarda gidenlerin sayısı artmaktadır. Suudi Arabistan'ına gönderilen turistler daha çok dini turizm amaçlı gidenlerdir. Yerli turistlerin dini turizm amacı için tercih ettikleri diğer bir ülke İran'dır. Buraya giden turistlerin sayısı 2014-2018 yılları arasında artarak 4.400 e kadar ulaşmasına rağmen, 2019 da bu sayı 250'e kadar gerilemiştir. Turizm Acentelerinin aracılığı ile 2019 yılında İsrail'den Azerbaycan'a 9.000 den fazla turist gelmiştir. Ancak Azerbaycan'dan İsrail'e giden turistlerin sayısı 100'ün altında olmuştur. İki ülke arasındaki acenteler aracılığı ile turist akışındaki uçuk rakamlar olmasının sebebi İsrail'den gelen turistlerin daha çok turla seyahati tercih etmeleri, Azerbaycan'da bulunan Yahudi köyleri, eski Yahudi tapınaklarını ziyaret etme istekleri ve Azerbaycanlılara uygulanmakta olan vize şartlarıdır. Tablodan da görüldüğü gibi yerli turistlerin daha çok gönderildiği ülkeler komşu ülkelerdir. Bu ülkeler içerisinde Rusya turistler tarafından Türkiye'den sonra tercih olunan ikinci ülkedir. Turistler daha çok sağlık turizm, kış turizm amacı ile seyahat etmektedirler. Kuzey Kafkasya'da bulunan Kislovodsk, Essentuki ve Jeleznovodsk sağlık turizmi merkezlerine yakın olması, ulaşımın kolay olması Azerbaycanlı turistlerin burayı çok ziyaret etmelerine neden olmaktadır. Diğer komşu ülkeler gibi Gürcistan'da çok turist gönderilen ülkeler sırasında yer almaktadır. Gürcistan eğlence, sağlık, kış ve birçok alternatif turizm amaçları için tercih edilmektedir.

SONUÇ

Azerbaycan İstatistik Kurulu ve bazı ekonomist yazarlar tarafından sağlanan istatistikler dikkate alındığında, Azerbaycan'ın 2014'ten 2020'ye kadar olan turizm gelirleri, ülkeyi seyahat için ziyaret eden yabancı ve yerli turist sayısı, seyahat acentesi sayısı, yerli ve yabancı turistlere satılan seyahat paketlerinin değeri, ülkeye gelen turist sayısı, giden turist sayısı, seyahat acenteleri aracılığıyla ülkeye getirilen ve yurtdışına gönderilen turist sayısı ile ilgili istatistik veriler kavramsal çerçevede verilmiştir. 2020'de COVID-19 pandemisi nedeniyle ele alınan veriler çok düşük olmuştur. Son 15 yılda turizm, tüm dünyada olduğu gibi Azerbaycan'da da en hızlı büyüyen endüstrilerden biri haline gelmiştir. 20. yüzyılın sonunda SSCB'nin dağılması ve Karabağ savaşı, ülke ekonomisini ve yanı sıra turizm sektörünü de iflas getirmiştir. 2000'li yıllardan bu yana ekonomiyi iyileştirmek için birçok kararlar alınmıştır. Bu kararlar çerçevesinde Cumhurbaşkanı'nın 2002-2005, 2004-2008, 2010-2014 yıllarında turizm sektörünün geliştirilmesi konusunda aldığı kararlar sektörün büyümesine büyük etki sağlamıştır. 2017 yılında Azerbaycan'da turizm gelirleri en yüksek rakamları göstermiştir (3.000.000 Dolar) 2019 yılında gelirin daha yüksek olması beklense de bu rakam 3.000.000 doların altında olmuştur. 2020 yılında pandemi nedeniyle turizm gelirleri bir önceki yıla göre 11 kat azalmıştır.

Azerbaycan'lı turizm amaçlı ziyaret eden turist sayısı geçen yıla göre her yıl artıyor. Bu hedefler arasında dinlenme ve eğlence amaçlı gelen turist sayısı en yüksek olmuştur. 2019 yılında bu rakam 1.164.000 u aşmıştır. Turist sayısına göre akraba ve arkadaş ziyaretine gelenler ikinci sırada, kongre turizmi üçüncü sırada yer alıyor. 2019 yılında gelen toplam turist sayısı üç milyonun üstünde olmuştur. 2014-2020 yıllarında ülkeden ayrılan turist sayısı, gelen turist sayısından her zaman yüksek olmuştur. Yurtdışına seyahat eden turist sayısı yıllar içinde 4.000.000 u aşarken, 2019 yılında bu rakam 5.000.000 u aşmıştır. Azerbaycan'da faaliyet gösteren seyahat acentelerinin gelirleri yıldan yıla artış göstermektedir. Aynı zamanda, acentelerin maliyetleride her geçen yıla göre artmıştır. En büyük acente maliyetleri tur oluşturma maliyetleri ve personel maaşları olmuştur. Ancak, diğer maliyetlerin aksine, sabit varlıkları yenileme maliyetleri 2014'ten 2019'a doğru düşüş göstermiştir. Seyahat acentelerinin gelirleri her yıl artarak 2019'da 37.272.800 dolara ulaşmıştır. 2020 yılında ise bu rakam 9.000.000 dolar olmuştur. Buda pandemi sebebiyle turizm acentalarının 2019'a göre 4 kat zarar etmesine sebep olmuştur.

2019 yılında ülkede toplam 432 seyahat acentesi faaliyet göstermiştir. 2020'de ise bu rakam 300 olmuştur. Turizm acenteleri tarafından kabul edilen turistlerin sayısı 2014 yılında 10.000'in üzerinde olmasına rağmen bu sayı 2015 yılında 5 misli kadar azalmıştır. 2016 yılından itibaren gelen turist sayısı

2019 yılı sonunda 30.000 'e yükselmiştir. Aynı şekilde 2014 yılında gönderilen turist sayısı diğer yıllara göre yüksek olmuştur.

2019'da seyahat acenteleri tarafından toplam 68.855 tur satılmıştır. Bu turların 2.862'si devlet, 51.401'i yerel, 9.473'ü yabancı ve 149'u ortak seyahat acenteleri tarafından satılmıştır. Devlet acenteleri ülke içinde seyahat etmek için yerli turistlere 2.850, yabancılara ise 12 turizm paketi satmıştır. Devlet turizm acenteleri 2016-2019 yıllarında yabancı turistlere Azerbaycan'a seyahat etmeleri için tur satmamıştır. Yerel turizm acenteleri tarafından satılan turların sayısı her yıl artsa da 2020'de bu rakam oldukça küçük olmuştur. 2019 yılında satılan 51.401 turdan 4.351'i yurtiçi seyahat için yerli turistlere, 35.833'ü yurtdışına seyahat eden yerli turistlere ve 11.217'si yurtiçi seyahat için yabancı turistlere satılmıştır. Yabancı seyahat acenteleri yurtdışına seyahat eden turistler için 8.946 tur paket, Azerbaycan'a seyahat eden yabancılar için 252 tur ve toplam 9.473 tur paketi satmıştır. Ortak seyahat acentelerinin 2016, 2017 ve 2018 yıllarında 2 bin'den fazla sattığı tur sayısı 2019 yılında 149 olmuştur. Bu turlardan 124'ü yurtdışına giden yerli, 25'i ülkeye gelen yabancı turistlere satılmıştır. Satılan turların fiyatlarına bakıldığında ise özel seyahat acenteleri olan yerel turizm acenteleri ön plana çıkmıştır. 2014-2020 yılları arasında seyahat acenteleri tarafından satılan seyahat paketlerinin değeri 20.000.000 dolardan fazla olmuştur. 2019 yılında, çoğu İsrail, Hindistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Rusya ve Türkiye'den seyahat acenteleri aracılığıyla 30.000 den fazla yabancı turist Azerbaycan'a gelmiştir. Ancak Azerbaycan'dan giden turistler daha çok komşu ülkeleri tercih etmektedirler. Türkiye bu ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. 2019 yılında seyahat acenteleri aracılığıyla Azerbaycan'dan Türkiye'ye yaklaşık 30.000 turist gitmiştir. Rusya Azerbaycanlı yerli turistler tarafından en çok tercih edilen ikinci ülkedir. Turistler buraya daha çok Kuzey Kafkasya bölgesinin sağlık ve kaplıca turizmi destinasyonlarına gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Aleksandrova , A. (2001). İqtisadiyyat və beynəlxalq turizmin ərazi təşkilatı.Bakü
- Aliyeva, R. (2019). Azərbaycanın İqtisadiyyatında Turizmin Rolü. *Tourism And Recreation In The XXI Century: Problems And Prospects* (S. 96-97).
- Moiseye, N. (2001). Turist formasının strateji idarə olunması. 45.
- Morozov, M. (1998). Turizm İqtisadiyyatı, *iş təlimatı*. M.: IT & G, 89.
- <http://interfax.az/view/790418/az>. (21.12.2021).
- <http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2013/dekabr/340586.htm>. (03.12.2021).
- https://dsx.gov.az/ishe_qebul. (16.12.2021).
- <https://asan.gov.az/az/media/press-releases/asan-viza-sistemi-vasitesile-3-saat-erzinde-e-viza-almaq-imkani-olacaq>. (14.12.2021).
- <https://bakuresearchinstitute.org/az/azerbaijans-earnings-from-foreign-tourism-why-was-2018-unsuccessful/>. (30.11.2021).
- https://d9mc3ts4czbpr.cloudfront.net/az/article/olkeye-gelen-turistlerin-sayi-azalib/?utm_source=article&utm_medium=social-media&utm_campaign=news. (20.12.2021).
- https://iqtisadiislahat.org/news/azerbaycan_dunyada_turizmi_en_suretle_inkisaf_eden_20_olkeden_biridir-894. (15.12.2021).
- <https://medeniyyet.az/page/news/8501/Mehmanxana-ve-turizm-fealiyyeti-ile-bagli-lisenzialar-legvedilib.html>. (13.12.2021).
- <https://sia.az/az/news/culture/630708.htm>. (13.12.2021).
- https://tourism.gov.az/uploads/documents/2019_illik/2019_annual_tourism_statistics_handbook.pdf. (12.12.2021).
- https://tourism.gov.az/uploads/documents/statistic/2020public_jan_2020_aze.pdf. (05.12.2021).

<https://www.cbar.az/currency/rates>. (16.11.2021).

<https://www.stat.gov.az/source/tourism/>. (15.11.2021).